

УДК 72.01.036.012

Ю. В. Івашко,
*професор кафедри**основ архітектури і архітектурного проектування,
Київський національний університет будівництва та архітектури***В. В. Ніколаєнко,***доцент кафедри основ архітектури,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка*

ДОСЛІДЖЕННЯ БУДИНКУ НА ВУЛ. САДОВІЙ, 12-КОРОЛЕНКА, 2 В М. ПОЛТАВА

Анотація: в статті досліджується історія будинку на вул. Садовій в Полтаві – об'єкту північного модерну, аналізуються причини виникнення північного модерну і його прояви в різних країнах. Висунуто версію про автора особняка в Полтаві.

Ключові слова: північний модерн, Полтава, специфічні риси.

Актуальність теми статті пояснюється малодослідженістю пам'яток північного модерну – північного національного романтизму в Україні і неатрибутованістю багатьох з них. Попри велику кількість публікацій, які висвітлюють історію та специфічні особливості об'єктів модерну в Україні, досі немає ґрунтового дослідження, присвяченого такому специфічному різновиду модерну як північний модерн, який в Німеччині, Скандинавії та країнах Балтії має назву північний національний романтизм, а в Петербурзі, звідки власне він і потрапив на терена України, – північний модерн.

Північний модерн існував паралельно з українським модерном (українським національним романтизмом), проте проявився в значно меншій кількості об'єктів. Причини появи північного модерну (північного національного романтизму) були тими самими, що і причини появи українського модерну: це був стиль-виразник національної ідентичності. Північний національний романтизм, утворений на основі поєднання спадщини раннього середньовіччя Німеччини і Франції і “неороманської” спадщини американського архітектора Г.Річардсона, поширився по території багатьох країн, кожного разу трансформуючись відповідно до місцевих умов і традицій, щоразу отримуючи нову назву: німецький національний романтизм вплинув на створення фінського національного романтизму, національний романтизм Фінляндії трансформувалася в північний модерн Петербургу, проявився в архітектурі країн Балтії, в поєднанні з місцевими традиціями був перенесений у вигляді поодиноких об'єктів на терена України. Один з таких об'єктів, що

демонструють регіональний варіант північного модерну, є особняк на вул.Садовій, 12- Короленка,2 в м. Полтава.

Цей 1,5-поверховий особняк на розі вулиць Садової і Короленка не схожий на полтавську житлову забудову кінця ХІХ-початку ХХ століть з елементами дерев'яного різьблення і "цегляного стилю". Дещо дивними здаються його вікна: на верхньому поверсі – витягнуті по вертикалі трапеційні різних розмірів, в напівповерсі – з заокругленими кутами.

В історичних довідках, технічному паспорті будинку і архівних документах з фондів Полтавського національного технічного університету ім. Ю.Кондратюка, знайдених А.Переворочай, А.та К.Ромашко, М.Савіним та А.Степаненком зазначається, що вул. Мала Садова була прокладена в II половині ХІХ століття і тоді ж почалась її забудова, що дало підстави для датування особняка на розі двох вулиць II пол. ХІХ ст. Втім, дата ця є дещо сумнівною, що буде аргументовано нижче.

В архіві ПолтНТУ збереглася копія договору про продаж 20 липня 1931 року Полтавському інституту сільськогосподарського будівництва Павленко Софією Дмитрівною і Ковальновою Мотроною Захарівною належних їм частин будинку по вул. Короленка,2 під житло викладачів інституту. З того ж договору дізнаємось, що до 1927 року власниками особняку були Семен Филімонович і Дар'я Василівна Кондрацькі, які 10 листопада 1927 року продали за договором купівлі-продажу земельну ділянку площею 652,46 м² з 1,5-поверховим цегляним будинком, дерев'яним сараєм з брандмауером і технічним приміщенням С.Д.Павленко і М.З.Ковальовій. Сума продажу ділянки з будинком в 1931 році становила 11130 карбованців.

На плані ділянки 12 листопада 1954 року видно, що по вул. Короленка до будинку було прибудовано двоє сіней з боку, по вул. Садовій – веранда. Довжина ділянки по вул. Короленка становила 48,95 м, по вул.Садовій – 21,65 м. Торцевим фасадом на вул. Короленко виходили два сараї, крім цього, в садибі було два сади – один великий виходив на вул. Короленко, менший – на вул. Садову. Така ж забудова зберігалась і в 1984 році, що впливає з відміток в плані забудови житлового кварталу.

Загальна площа земельної ділянки в 1954 році становила 1097 м², з них під забудову відводилось 282 м² (194 м² під будинок, 88 м² під сараї), площа двору становила 496 м², фруктового саду – 319 м².

Під час Другої світової війни будинок згорів і після війни його відбудували (рис.1).

В напівповерсі будинок має три входи, один – з вул. Короленко, один – з вул. Садової, один – з двору. З телеграми, отриманої з московського главку в 1969 року видно, що в той час відбувся ремонт будинку і виділялись кошти на

влаштування підлог з дошок, отиньковувались стіни і вкривався залізом дах.

Рис.1. Загальний вигляд будинку в 1980-х рр. Фото з архіву О.Лебединського

Відносно дати первісного будівництва особняка слід зазначити наступне. Хоча в українському модерні і були поширені трапеційні прорізи вікон і входів (будівля Полтавського губернського земства), проте зовсім інших пропорцій, ніж в північному модерні, і однакового розміру. Натомість пропорції трапеційних вікон особняка на вул. Садовій, поєднання малих і великих трапеційних вікон, т.зв. “звіриний стиль” декору кованих старовинних воріт, асиметрія фасадів не характерні для II половини XIX століття, проте притаманні добі модерну, а саме північному національному романтизму в Фінляндії і Петербурзі, зустрічаються в особняках Далекого Сходу і Харбіну, збудованих для керівництва Китайсько-Східної залізниці [1-5]. Особлива схожість спостерігається між полтавським особняком і будинком на вул. Садовій в Харбіні, а також з об'єктами А.Семеновського (рис.2,3) [6,7]. Автор полтавського особняка не визначений, проте ним може дійсно виявитись А.Д.Семеновський. Згідно матеріалів дослідниці С.С. Левашко, уродженець Полтави Аполінарий Дмитрович Семеновський (23.07.1875 – 16.12.1961?), випускник Петербурзького інституту цивільних інженерів, в 1898 році займався будівництвом КВЖД (Хінган-Цицикар), згодом поїхав з Китаю,

емігрував і був похований в 1961 році на Ольшанському цвинтарі в Празі. Після Китаю певний час міг будувати в Полтаві, проте ця версія вимагає документального підтвердження.

Рис.2. Сучасний стан фасаду будинку по вул. Садовій. Фото А.Ромашко 2016 р.

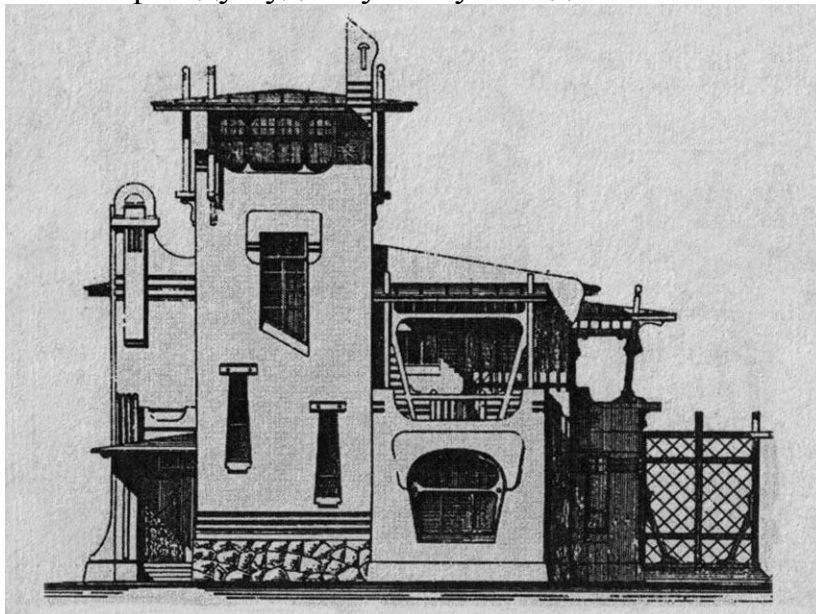

Рис.3. Особняк заступника управителя КВжд по вул.Садовій,97в Харбіні (1904, арх.С.А.Венсан). Проект.

Слід звернути увагу і на те, що основна власниця особняку – М. З. Ковальова – разом з чоловіком мешкала в 1931 році в Ленінграді на Петроградській стороні по вул. Гатчинській,22.

Таким чином, варто зазначити, що історія будівництва полтавського особняка потребує уточнення, необхідно здійснити його обстеження, що безумовно поглибить відомості про стилістику забудови Полтави доби модерну.

Література:

1. Лешко С.С. Русская архитектура в Маньчжурии. Конец XIX – первая половина XX века / С.С. Лешко // Хабаровск: Изд-во “Частная коллекция”, 2003.
2. Лешко С.С. Архитектура русского Харбина в зеркале зарубежной историографии / С.С. Лешко // Архив наследия – 2002. – М., 2004. – С. 130-145.
3. Лешко С.С. Русская архитектура в дальневосточном зарубежье и ее вклад в архитектурную культуру Китая и Японии / С.С. Лешко // Документальное наследие по истории русской культуры в отечественных архивах и за рубежом. – М.: РОСПЭН, 2005. – С. 109-116.
4. Лешко С.С. Новый взгляд Китая на русское архитектурное наследие Харбина / С.С. Лешко // Берега, 2007. – Вып.7. – С. 103-104.
5. Sadowski Lukasz. Harbin. The Center of Civilisation at the Northern Part of Manchukouo / Sadowski L. // Poland-China: Art and Cultural Heritage. – Kraków, 2011. – S. 171-183.
6. <http://habarnew.livejournal.com>
7. <http://myharbin.name/ulitsy/>

Аннотация

В статье исследуется история дома на ул.Садовой в Полтаве – объекта северного модерна, анализируются причины возникновения северного модерна и его проявления в разных странах. Выдвинута версия об авторе особняка в Полтаве.

Ключевые слова: северный модерн, Полтава, специфические черты.

Annotation

In article were studied the history of the house at Sadova street in Poltava, which is the object of North Art-nouveau, were analyzed the reasons of appearance of North Art-nouveau in different countries. Were formulated version about the author of Poltava's house.

Key words: North Art-nouveau, Poltava, specific features.